

of bilateral cooperation especially in the economic sphere are outlined. It is proved that Ukraine plays an important role in protecting Canada's national interests in Europe. The most acute problems in state-to-state relations and their solutions are defined.

Keywords: bilateral relations, strategic nature, international relations, national interests, diaspora.

Чернык П. П., кандидат политических наук, доцент, начальник кафедры иностранных языков и военного перевода, Академия сухопутных войск им. гетмана Петра Сагайдачного (Украина, Львов), petro.chernyuk@ukr.net

Украина–Канада: состояние и перспективы современных межгосударственных отношений

Анализируются украинско–канадские отношения современности. Целью статьи является показать динамику украинско–канадских отношений на современном историческом этапе. Применены следующие методы исследования классической геополитики как системный, сравнительный, исторический, нормативно–ценностный и другие. Отмечено стратегический характер нынешних украинско–канадских отношений. Подчеркнута важная роль украинской диаспоры в Канаде в формировании и развитии канадской внешней политики в отношении Украины. Определены важнейшие направления двустороннего сотрудничества, в первую очередь в экономической плоскости. Доказано, что Украина играет важную роль в защите национальных интересов Канады в Европе. Определены самые острые проблемные вопросы в межгосударственных отношениях и пути их решения.

Ключевые слова: двусторонние отношения, стратегический характер, международные отношения, национальные интересы, диаспора.

* * *

УДК 32.001:321.01(477)“1920/1930”

Демчишак Р. Б.

кандидат политических наук, доцент кафедры политологии та міжнародних відносин, Національний університет “Львівська політехніка” (Україна, Львів), ruslan_dem@ukr.net

ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТИПОЛОГІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ У ПОЛІТОЛОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ МИКОЛИ СЦІБОРСЬКОГО

Визначено внесок Миколи Сціборського у розробку проблематики типологізації політичних режимів. Встановлено, що дослідник на базі ідеологій лібералізму, соціалізму, комунізму і фашизму фактично класифікує політичні режими (не вживаючи терміну “політичний режим” у своїх працях) на демократичні (ліберальну демократію та соціал–демократію) і диктаторські, або ж тоталітарні (комунізм та фашизм), виділяючи ознаки політичних режимів, які сучасна політична наука вважає класичними. З’ясовано політичні пріоритети мислителя на тлі української політичної думки Західної України націоналістичного спрямування. Досліджено модель оптимального, на думку Миколи Сціборського, режиму для політичної системи української нації на відповідному етапі розвитку – націократії, яка, поєднуючи риси різних політичних режимів, зберігає більшість ознак демократії.

Ключові слова: політичний режим, націоналізм, демократія, комунізм, фашизм, диктатура.

Дослідження вітчизняної політичної думки і практики політичної організації набуває важливого значення у наш час не лише у плані актуалізації політологічної спадщини українських мислителів, але, передусім, оптимального використання ідейно–теоретичних напрацювань і практичного досвіду минулого.

Політичні погляди М. Сціборського досліджувалися І. Вдовичином [1; 2] на предмет проблематики свободи особи у контексті правої української політичної думки. Державно–правова думка Західної України загалом, зокрема і націоналістичного спрямування, була предметом дослідження Т. Ходак [18; 19]. Окремі аспекти української політичної думки Західної України націоналістичного спрямування та поглядів М. Сціборського побіжно висвітлювалися у загальних працях О. Гриніва [3], Ю. Левенця [10], О. Юристовського [20], Б. Кухти [9]. Однак, в даній роботі політологічний аналіз спадщини М. Сціборського здійснено вперше.

Метою даного дослідження є аналіз процесу історичної еволюції основних світових ідеологій та відповідних їм політичних режимів, здійснений Миколою Сціборським (хоча терміну “політичний режим” мислитель не вживав), визначення внеску вченого у розробку проблематики типологізації політичних режимів, а також з’ясування специфіки політологічної спадщини та політичних пріоритетів мислителя на тлі української політичної думки Західної України 1920–1930–х рр. націоналістичного спрямування.

У головній своїй праці “Націократія” М. Сціборський аналіз ідеологічних принципів та ознак політичних режимів розпочинає з демократії, теорії якої досягнули свого найвищого розвитку, на думку мислителя, напередодні першої світової війни. Економічним підґрунтям ідейно–політичної системи демократії були “економічний лібералізм і капіталізм” [13, с. 10]. Устрій політичної демократії, стверджує М. Сціборський, “виходить з таких основ: 1) признання самоцінності людини та її рівності з іншими людьми; 2) наділення її усією повнотою особистої свободи і громадських прав, обмежуваних лише для загальних суспільних інтересів; 3) визнання цілого народу як єдиного носія суверенності, якому належить виключне право порядкувати своїм державним, суспільним і господарським життям та означувати своє відношення до інших народів; 4) організація державного керування на підставі основних законів (так звана конституція) та при допомозі органів, обраних народом на основі загального, рівного, безпосереднього і таємного виборчого права” [12, с. 673–674].

Визнаючи історичні заслуги демократії як певного, безумовно прогресивного у порівнянні з попередніми щаблями політичної еволюції, мислитель, водночас, акцентує увагу на її недоліках, прояв яких, на його думку, засвідчив кризу цього політичного ладу. Розвиток капіталізму в його класично–ліберальних формах призвів до небувалої соціальної диференціації та економічного визиску більшості громадян, позбавлених елементарного соціального захисту. “Формально вільний громадянин перетворився на раба нової соціально–економічної системи” [14, с. 10; 13, с. 28]. Політичні партії, як незмінний атрибут демократії, використовуючи інструменти загального виборчого права, заявляє М. Сціборський, відображають “не загальнонаціональні інтереси, а виключно егоїстичні інтереси різних, іноді виразно антисоціальних груп” [14, с. 13; 13, с. 32]. Устремління здобути “виборчі голоси партійні чинники послуговуються різного роду груповими блокуваннями, закулісними інтригами, підкупством і корупцією” [14, с. 13]. Перспективи демократії залежатимуть від здатності пристосуватися до вимог нової доби. М. Сціборський вважає їх примарними.

Фактично М. Сціборський визначає демократію як тип політичного режиму, ідеологічним підґрунтям якого стала доктрина лібералізму.

Аналізуючи соціалізм як політичну теорію і практику, М. Сціборський стверджує, що його поява стала наслідком розчарування у ліберальній демократії (не так у її принципах, як у практиці їх реалізації) та реакцією суспільства на вади цього політичного режиму. Мислитель небезпідставно вважає, що політичні реалії міжвоєнного періоду ХХ ст. переконливо засвідчують втрату

соціалізмом початкового революційного пафосу та перетворення його в “еволюційну та угодовську супроти капіталізму течію” [14, с. 27]. Попри революційне коріння, соціалізм пристосувався до режиму демократії, ставши його різновидом.

Використовуючи категоріальний апарат сучасної політичної науки, можемо стверджувати, що М. Сціборський визначав соціал-демократію (хоча мислитель такого терміну не вживав) поряд з ліберальною демократією різновидами демократичного типу політичного режиму.

М. Сціборський однаково негативно оцінює комунізм і як світогляд, і як політичну практику. Аналізуючи реальність суспільного життя у СРСР, мислитель акцентує увагу на різьчому контрасті між політичними деклараціями і дійсністю. Попри гасла “народного суверенітету”, комуністична партія фактично захопила “всі ділянки державного, господарського і суспільного керування, тримаючи під червоним терором всі вияви життя” [15, с. 21]. Логічним наслідком еволюції комуністичного режиму радянського зразка М. Сціборський вважав “сталінізм”. “Режим Сталіна, – писав мислитель, – це вже навіть не диктатура компартії як певного колективу; це нічим не обмежувана деспотія одної людини, що спираючись на підбрану кліку, підпорядковувала собі і компартію, й державу”... “при такому стані Конституція СССР обернулася у фікцію” [14, с. 43].

М. Сціборський однозначно трактує комуністичний режим як диктаторський (відповідно до сучасної наукової термінології – тоталітарний).

Ідеологія та політична практика фашизму, на думку М. Сціборського, стали реакцією “на стан сучасності, що його витворили демократія, соціалізм і комунізм” [12, с. 678]. Актуальними для сучасної політичної науки виступає здійснений М. Сціборським порівняльний аналіз демократії з фашизмом у розрізі пріоритетності понять “людина–державна”. “Демократія, визначаючи людину, з її вродженими правами і вартостями, за самоціль, послідовно дійшла до парламентаризму. Не те фашизм” [14, с. 54]. Уважаючи наріжним каменем своєї ідеології націю–державу, він підпорядковує їй у цілості й суспільство, і окремих людей. Людині фашизм не відмовляє в її вартостях, однак відношення громадянина до держави буде не на її “вроджених людських правах” (як це робить демократія), лише, насамперед, на її обов’язку перед нацією–державою. Демократія висунула гасло: “свобода, рівність, братерство” [там само, с. 54]. Фашизм протиставить їй своє гасло: “обов’язок, гієрархія, дисципліна” [там само, с. 54]. Науковець, очевидно, акцентував увагу на принципах “державна для людини” і “людина для держави” як засадничих відмінностей між ідеологіями лібералізму і фашизму, режими демократії та тоталітаризму.

Невід’ємною рисою фашизму М. Сціборський справедливо називає однопартійність, при чому звертає увагу на факт злиття партійного та державного апарату, максимальної централізації влади та ліквідації реально-го місцевого самоврядування. “Таким чином, єдина й легальна у країні партія (всі інші партії заборонено) ототожнюється з державною владою, й вона скупчує у своїх руках усе управління. Широко розгалужена партійна організація охоплює не лише центральний державний апарат, але й владу на місцях, у провінціях.

Управління визначається стислим урядовим централізмом, на тлі усунення громадської самодіяльності” [14, с. 55].

Можемо однозначно стверджувати, що М. Сціборський, аналізуючи характер фашизму (як і раніше комунізму), виділив ознаки тоталітарного режиму, які сучасна політична наука вважає класичними. Мислитель і комуністичні, і фашистські режими безсумнівно трактує як диктаторські (тоталітарні). Якщо до комуністичної диктатури ставлення теоретика українського націоналізму однозначно негативне, то до фашистської – двозначне.

Мислитель сприймає фашизм за новітній націоналістичний рух, виступаючи адептом низки засадничих принципів: ролі “духа волі та ідей (спірітуалізм, волюнтаризм, ідеалізм), як вирішальних чинників історичного розвитку”; “нація й держава понад кляси і партії”; корпоративного устрою держави; творчої ролі провідної верстви (“аристократії духу”), вождя нації, авторитаризму [12, с. 678–679].

У той же час М. Сціборський розходиться з фашизмом у сприйнятті цілої низки ідей. У фашистській ідеології сама по собі нація сприймалась як “юрба, механічна збирання одиниць, що сама не знає власних хотінь і користей” [12, с. 679]. М. Сціборський не погоджується з таким підходом. Попри визнання провідної ролі еліти у суспільному житті, він відзначає потенціал широких народних мас, розглядаючи націю не як механічний збір певної кількості людей, пов’язаних лише спільністю території, мови й матеріальних інтересів, а як найвищу органічну форму людського співжиття.

Викликають заперечення у мислителя виключність авторитарно–диктаторських методів правління та безконтрольність діяльності влади, властиві фашизму. М. Сціборський виступає незаперечним прихильником активного залучення широких кіл громадськості до участі у здійсненні влади, налагодження зворотного зв’язку між суспільством і органами влади, функціонування механізмів ефективного громадського контролю. “Лише державний устрій, – стверджував науковець, – де – побіч принципів авторитарності правління, якісної суспільної гієрархії та дисципліни – збережені також елементи суспільної контролі та самодіяльності (в її здорових формах) – лише такий устрій у стані своєчасно стримувати переродження диктатури в антисуспільний чинник і забезпечити нації корисне сполучення авторитарності проводу зо збірною, діючою волею народніх мас” [14, с. 69].

Гостру критику у М. Сціборського викликає фашистська ідеологема диктатури як постійного політичного режиму. Для теоретика українського організованого націоналізму диктатура була допустимою лише як “переходовий етап”, тимчасове явище. Мислитель визначає режим “перманентної диктатури” як шкідливий, що тягне за собою “катастрофи, які надовго стримували дальший суспільний розвиток”..., “веде до надмірного етатизму й запровадження складної централістично–адміністративної системи навіть там, де вона не лише зайва, але й виразно шкідлива” [12, с. 680–681].

Можемо незаперечно стверджувати, що М. Сціборський не був прихильником жодного із виділених ним типів політичного режиму у повній мірі. Найбільш виразно політичні пріоритети мислителя ви-

значаються на тлі української політичної думки Західної України 1920–1930-х рр. націоналістичного спрямування.

В середині 1930-х рр. (у 1935 р. вийшла друком “Націократія” М. Сціборського) український організований націоналізм представляли Організація українських націоналістів (ОУН) та Фронт національної єдності (ФНЄ). Ідеологія ОУН розвинулася на ґрунті поглядів Дм.Донцова, викладених у праці “Націоналізм” (1926 р). Однак ідейна концепція теоретика націоналізму потребувала позитивно-формулоючої програми українського державотворення, за реалізацію якої взялось нове покоління націоналістичних ідеологів – Д. Андрієвський, М. Сціборський, Ю. Вассиян, В. Мартинець, М. Кушнір та ін. У постановках установчого конгресу ОУН (1929 р.) були викладені погляди націоналістів на державний лад, що передбачали три послідовні “етапи будівництва української держави – національне визволення, державне закріплення і розвиток”. Трьом етапам державотворення мали відповідати форми державної влади. Під час визвольної боротьби на українських землях мала утворитись національна диктатура, витворена провідними верствами нації, що зумовлювалося воєнною необхідністю. Однак вже на другому етапі національна диктатура мала бути ліквідована. У перехідний період голова держави мав своїм завданням підготувати створення найвищого законодавчого органу на засадах представництва всіх організованих суспільних верств. На чолі впорядкованої держави ставав голова, обраний представницьким органом, який призначав виконавчу владу, відповідальну перед ним та найвищим законодавчим органом. Основою адміністративного устрою української держави ставало місцеве самоврядування, зокрема в кожному краї мав бути свій представницький орган і виконавча влада [11, с. 95–96].

Інша націоналістична організація – ФНЄ – пропонувала перейти до політики творчого націоналізму – фронтізму, який передбачав максимальну консолідацію партії, створення єдиного загальнонаціонального руху, досягнення господарської самодостатності, класового солідаризму, збереження національної ідентичності. Передбачалась ліквідація ліберально-демократичного парламентаризму та будь-якого “партійництва” (багатопартійності). Ідеологи ФНЄ (Д. Паліїв, М. Шлемкевич) виступали за “органічну єдність нації”, тобто “оформлення народу в одній організації” (політичній партії) [6, с. 35; 7, с. 17].

Політичні погляди Миколи Сціборського залишалися оригінальними не лише на фоні ідеології ФНЄ, але і ОУН, одним із теоретиків якої мислитель був. Не будучи прихильником жодного із типологізованих ним політичних режимів у повній мірі, мислитель запропонував модель оптимального, на його думку, режиму для політичної системи української нації на відповідному етапі розвитку – націократії.

Першою з принципів вимог, на якій базується доктрина націократії, є наявність суверенної держави як основної передумови консолідації нації, покликаної забезпечити її всебічний розвиток й активну роль у світовому оточенні. Однак на протигагу фашизму М. Сціборський зазначав, що “факт існування нації не конче зумовлюється її державною незалежністю (бувають і недержавні нації; з таких поки що є й Українська

Нація), проте тільки через власну державу нація стає творчим чинником історії й повноправним господарем своєї власної долі” [14, с. 79]. Мислитель ішов від нації до держави, підкреслюючи оригінальність українського націоналізму як руху від нікого не залежного, що орієнтується лише на завдання власної нації.

Суспільно-виробничим і політичним фундаментом націократії виступають селяни, робітники та інтелігенція. Для збереження соціальної рівноваги між ними, націократія надає своїй економічній системі комбінований характер, де приватна власність і економічна свобода поєднуються з державним плановим контролем і колективною (націоналізованою, муніципалізованою та кооперативною) власністю. “Націократія надає своїй соціально-економічній системі комбінований характер, де приватна власність та економічна свобода сполучаються з здійснюваними державою принципами господарської планової контролю” [14, с. 95]. Інститут приватної власності, який в умовах демократії та економічного лібералізму перетворюється у засіб “хижацького визиску” більшості громадян, націократія обмежує “твердими ряшками творчого обов’язку, встановлюючи рівновагу між авторитетом держави, інтересами цілого суспільства й приватними стимулами господарюючого індивідуума” [12, с. 683].

Націократія заперечує класову боротьбу та право окремих соціальних груп на монопольне панування в державі і на експлуатацію суспільства. Розв’язку соціальних проблем вона переносить у площину національної солідарності й надкласовості.

Формою суспільної організації націократії виступає державний синдикалізм. Фахові синдикати (професійні спілки, що об’єднують групи людей за профілем виробництва) стають елементом державного організму, перетворюючи державу у спілку працюючих. Для вирішення соціально-економічних проблем з представників різних синдикатів формувались Господарські Ради на місцях і Всеукраїнська Господарська Рада в центрі.

Поділяючи погляди ОУН на процес державного будівництва, М. Сціборський вважає, що по завершенні етапу національно-визвольної боротьби режим національної диктатури (як перехідний, тимчасовий режим) мав бути замінений постійним державним ладом – націократією. Мислитель виступає категоричним противником самоконсервації диктатури, коли вона стає метою для себе. За умов націократії державна влада формується на основі принципу розподілу на три гілки: законодавчу, виконавчу і судову. На чолі нації і держави стоїть Голова Держави, Вождь Нації – обраний спеціальним представницьким органом. Кандидати до загальнодержавного законодавчого органу – Державної Ради – визначаються синдикатами та їх Господарськими Радами з подальшим обранням на основі загального, прямого, рівного виборчого права і таємним голосуванням населенням кожного виборчого округу. Контроль за дотриманням законності здійснюватимуть Найвищий суд та місцеві суди. Система місцевого самоврядування передбачала створення повітових, сільських і міських управ, а також Краєвих рад [14, с. 115–116].

М. Сціборський заперечує соціально-класову диференціацію суспільства та багатопартійність як її відображення. Натомість пропонується виробничо-фахова

диференціація. Місце партій у політичній системі в умовах націократії займуть синдикати.

Певні симпатії М. Сціборського фашизмові, критика ліберальної демократії, заперечення багатопартійності, прихильність вождизмові спровокували закиди як сучасників теоретика націоналізму, так і сьогоденних дослідників у “недемократичності” політичних поглядів мислителя. Так, твердження Олександра Зайцева: “Націократичний устрій, задуманий Сціборським як альтернатива фашистській диктатурі, у випадку його здійснення став би лише модернізованим варіантом останньої” [5, с. 105] є слухним, на нашу думку, лише частково. Справді, невдача національно-визвольних змагань українського народу 1917–1921 рр. (епоха УНР і ЗУНР), наслідком якої стало закріплення колоніального становища українців, а також криза парламентсько-демократичної системи більшості європейських країн (в тому числі країн традиційної демократії) викликають розчарування у демократичних методах боротьби та підривають престиж демократії в українському суспільстві, що, зрештою, було тенденцією часу і позначалося на поглядах багатьох політичних мислителів.

Попри часткові симпатії фашистським режимам, концепція М. Сціборського зберігає більшість ознак демократії: визнання народу (нації) джерелом влади і носієм суверенітету, виборність органів влади, принцип розподілу влади, багатокласність економіки. Незважаючи на заперечення багатопартійності, справедливо стверджує Ігор Вдовичин, що “принцип плюралізму та політичної боротьби не відкидається. Він реалізується через синдикати на загальнодержавному рівні і через вибори місцевих органів влади на мажоритарній основі” [2, с. 177]. Відкидаючи звинувачення у запереченні прав і свобод особи, М. Сціборський заявляв: “На ділі націократія заступає здорові (витворені самою такою демократією, хоч і уневажені її ж політичною практикою) принципи рівності громадян перед законом, особистих і суспільних прав та співпраці влади й народу в кермі державою. Але в протилежність демократичному хаосові та його культові “прав без обов’язків” – вона ці необхідні елементи правової держави розставляє в точно означені інтересами нації місця і межі” [14, с. 114]. Водночас синдикати та органи місцевого самоврядування мали стати місцем вишколення громадських та політичних лідерів, школою національного виховання. М. Сціборський залишається прихильником широкого залучення народних мас до політичного процесу, формування механізмів громадського контролю у поєднанні з функціонуванням сильної та ефективної державної влади. “Зберігаючи потрібні елементи авторитаризму й монокраїзму, підсумовує теоретик націоналізму і за умов постійного державного ладу націократії – націоналізм водночас єднає їх із здоровими формами громадської самодіяльності й участі самого суспільства в державному кермуванні” [14, с. 110–111].

Таким чином, очевидно, що політичні погляди М. Сціборського залишаються оригінальними на тлі української політичної думки Західної України 1920–1930-х рр. націоналістичного спрямування (не лише фоні ідеології ФНЄ, але і ОУН, одним із теоретиків якої мислитель був). Дослідник на базі ідеологій лібералізму, соціалізму, комунізму і фашизму фактично класифікує політичні режими (не вживаючи терміну “політич-

ний режим” у своїх працях) на демократичні (ліберальну демократію та соціал-демократію) і диктаторські, або ж тоталітарні (комунізм та фашизм). Мислитель виділяє ознаки політичних режимів, які сучасна політична наука вважає класичними. Не будучи прихильником жодного із виділених ним типів політичного режиму, М. Сціборський пропонує модель оптимального, на його думку, режиму для політичної системи української нації на даному етапі розвитку – націократії, яка, поєднуючи риси різних політичних режимів, зберігає більшість ознак демократії. Погляди М. Сціборського потребують подальших досліджень з політологічного погляду.

Список використаних джерел

1. Вдовичин І. Свобода особи і демократія у державотворчій концепції М. Сціборського / Ігор Вдовичин // Україна та Польща у вимірі незалежності (1918–2008 рр.) / Міжнародна науково-практична конференція 22–24 травня 2008 р. – Львів: ЛУБП, 2008. – С. 33–37.
2. Вдовичин І. Я. Свобода особи в правій українській політичній думці (20–30 рр. ХХ ст.) / Ігор Вдовичин. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 512 с.
3. Гринів О. І. Українська націологія між світовими війнами: історичні нариси / Олег Гринів. – Львів: Світ, 2008. – 430 с.
4. Донцов Дмитро. Націоналізм / Дмитро Донцов. – Львів: В-во Тараса Сороки, 2009. – 306 с.
5. Зайцев Олександр. Український націоналізм і фашизм (1920–30-ті роки) / Олександр Зайцев // Українські варіанти. – 1998. – № 1. – С. 102–109.
6. I Конгрес ФНЄ. – Львів, 1936. – 46 с.
7. Іванейко М. Ундізм–УНДО й ФНЄ / Микола Іванейко. – Львів, 1938. – 48 с.
8. Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921–1939 рр.) / С. В. Кульчицький. – К.: Альтернатива, 1999. – 336 с.
9. Кухта Борис. З історії української політичної думки першої половини ХХ ст. / Борис Кухта. – Львів: ЛДУ, 1993. – 161 с.
10. Левенець Ю. А. Теоретико-методологічні засади української суспільно-політичної думки: проблеми становлення та розвитку (друга половина ХІХ – поч. ХХ ст.): монографія / Ю. Левенець. – К.: Стило, 2001. – 584 с.
11. Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів: перший том (1920–1939) / Петро Мірчук. – Мюнхен-Лондон-Нью-Йорк, 1968. – 639 с.
12. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.: Хрестоматія / [Семків О. І., Гринів О. І., Остудін В. І. та ін.]; за ред. О. І. Семківа. – Львів: Світ, 1996. – 800 с.
13. Сціборський М. Демократія / Микола Сціборський. – Прага, 1941. – 46 с.
14. Сціборський М. Націократія / Микола Сціборський. – Париж, 1935. – 117 с.
15. Сціборський М. Сталінізм / Микола Сціборський. – [Б. М.]: В-во ім. М. Хвильового, 1947. – 48 с.
16. Таран С. Державотворення Миколи Сціборського / Сергій Таран // ОУН: Минуле і майбутнє. – К., 1993. – С. 105–109.
17. Українська суспільно-політична думка в 20 столітті: Документи і матеріали / [упор. Т. Гунчак, І. Сольчаник] У 3т. – [Б. м.]: Сучасність, 1983. – Т. 2. – 426 с.
18. Ходак Т. М. Правові засади державотворчої концепції українських націоналістів в 20–30-х роках ХХ ст. / Т. М. Ходак // Галичина. Всеукраїнський культурно-просвітний і краєзнавчий часопис. – 2008. – № 14. – С. 174–181.
19. Ходак Т. М. Державно-правова думка в Західній Україні (1919–1939 рр.): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 – теорія та історія держави і права / Т. М. Ходак. – К., 2008. – 19 с.
20. Юристовський О. І. Нарис історії політичної думки України: навч. посібник / О. Юристовський. – Львів: ОЛС – плюс, 2001. – 268 с.

References

1. Vdovychyn I. Svoboda osoby i demokratsiia u derzhavotvorchiy kontseptsiiy M. Stsibors'koho / Ihor Vdovychyn // Ukrayina ta Pol'shcha u vymiri nezalezhnosti (1918–2008 rr.) / Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya 22–24 travnya 2008 r. – L'viv:

LUBP, 2008. – S.33–37.

2. Vdovychyn I.Ya. Svoboda osoby v pravyy ukrayins'kiy politychniy dumtsi (20–30 rr. XX st.) / Ihor Vdovychyn. – Ivano-Frankivs'k: Misto NV, 2010. – 512 s.

3. Hryniv O.I. Ukrayins'ka natsiolohiya mizh svitovymy viynamy: istorychni narisy / Oleh Hryniv. – L'viv: Svit, 2008. – 430 s.

4. Dontsov Dmytro. Natsionalizm / Dmytro Dontsov. – L'viv: V-vo Tarasa Soroky, 2009. – 306 s.

5. Zaytsev Oleksandr. Ukrayins'kyi natsionalizm i fashyzm (1920–30-ti roky) / Oleksandr Zaytsev // Ukrayins'ki varianty. – 1998. – № 1. – S.102–109.

6. I Konhres FNE. – L'viv, 1936. – 46 s.

7. Ivaneyko M. Undyzm–UNDO y FNYe / Mykola Ivaneyko. – L'viv, 1938. – 48 s.

8. Kul'chys'kyi S.V. Ukrayina mizh dvoma viynamy (1921–1939 rr.) / S.V. Kul'chys'kyi. – K.: Al'ternatyva, 1999. – 336 s.

9. Kukhta Borys. Z istoriyi ukrayins'koyi politychnoyi dumky pershoi polovyny XX st. / Borys Kukhta. – L'viv: LDU, 1993. – 161 s.

10. Levenets' Yu.A. Teoretyko–metodolohichni zasady ukrayins'koyi suspil'no–politychnoyi dumky: problemy stanovlennya ta rozvytku (druha polovyna XIX – poch. XX st.): monohrafiya / Yu.Levenets'. – K.: Stylos, 2001. – 584 s.

11. Mirchuk P. Narys istoriyi Orhanizatsiyi Ukrayins'kykh Natsionalistiv: pershyi tom (1920–1939) / Petro Mirchuk. – Myunkhen–London–N'yu–York, 1968. – 639 s.

12. Politolohiya. Kinets' XIX – persha polovyna XX st.: Khrestomatiya / [Semkiv O.I., Hryniv O.I., Ostudin V.I. ta in.]; za red. O.I. Semkiva. – L'viv: Svit, 1996. – 800 s.

13. Stsibors'kyi M. Demokratsiya / Mykola Stsibors'kyi. – Praha, 1941. – 46 s.

14. Stsibors'kyi M. Natsiokratiya / Mykola Stsibors'kyi. – Paryzh, 1935. – 117 s.

15. Stsibors'kyi M. Stalinizm / Mykola Stsibors'kyi. – [B.M]: V-vo im. M.Khvylovoho, 1947. – 48 s.

16. Taran S. Derzhavotvorennya Mykoly Stsibors'koho / Serhiy Taran // OUN: Mynule i maybutnye. – K., 1993. – S.105–109.

17. Ukrayins'ka suspil'no–politychna dumka v 20 stolitti: Dokumenty i materialy / [upor. T.Hunchak, I.Sol'chanyk] U 3t. – [B.m.]: Suchasnist', 1983. – T.2. – 426 s.

18. Khodak T.M. Pravovi zasady derzhavotvorchoyi kontseptsiyi ukrayins'kykh natsionalistiv u 20–30-kh rokakh XX st. / T.M. Khodak // Halychyna. Vseukrayins'kyi kul'turno–prosvitniy i krayeznavchyy chasopys. – 2008. – № 14. – S.174–181.

19. Khodak T.M. Derzhavno–pravova dumka v Zakhidnyy Ukrayini (1919–1939 rr.): avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.01 – teoriya ta istoriya derzhavy i prava / T.M. Khodak. – K., 2008. – 19 s.

20. Yurystovs'kyi O.I. Narys istoriyi politychnoyi dumky Ukrayiny: navch. posibnyk / O.Yurystovs'kyi. – L'viv: OLS – plus, 2001. – 268 s.

Demchysak R.B., Ph.D. in Political Sciences, Associate Professor, Chair of Political Science and International Relations, Lviv National Polytechnic University (Ukraine, Lviv), ruslan_dem@ukr.net

Ideological principles of political regimes typology in the political legacy of Mykola Stsiborskyi

Mykola Stsiborskyi's contribution to elaboration of political regimes typology has been defined. It has been ascertained that, on the basis of ideologies of liberalism, socialism, communism and fascism, the researcher classifies political regimes (avoiding the term "political regime" in his works) into democratic (liberal democracy and social democracy) and dictatorial, or totalitarian ones (fascism and communism) with the emphasis on the political regimes characteristics, which are considered as classical by modern political science. The researcher's political priorities have been distinguished within the framework of Ukrainian political thought of Western Ukraine of nationalistic character. According to Mykola Stsiborskyi, the best model of a political regime for Ukrainian political system at a certain development stage is "natsiokratiya" which combines the features of different political regimes, preserving most democracy characteristics.

Keywords: political regime, nationalism, democracy, communism, fascism, dictatorship.

Демчишак Р. Б., кандидат политических наук, доцент кафедры политологии и международных отношений, Национальный университет "Львовская политехника" (Украина, Львов), ruslan_dem@ukr.net

Идеологические принципы типологизации политических режимов в политологическом наследии Николая Сциборского

Определено участие Николая Сциборского в разработке проблематики типологизации политических режимов. Установлено, что исследователь на

базе идеологий либерализма, социализма, коммунизма и фашизма фактически классифицирует политические режимы (не употребляя термина "политический режим" в своих трудах) на демократические (либеральную демократию и социал-демократию) и диктаторские, или же тоталитарные (коммунизм и фашизм), выделяя признаки политических режимов, которые современная политическая наука считает классическими. Выявлены политические приоритеты мыслителя на фоне украинского политического мнения Западной Украины националистического направления. Исследована модель оптимального, по мнению Николая Сциборского, режима для политической системы украинской нации на соответствующем этапе развития – нациократии, которая, сочетая черты разных политических режимов, хранит большинство признаков демократии.

Ключевые слова: политический режим, национализм, демократия, коммунизм, фашизм, диктатура.

* * *

УДК 32–327(410)“19/20”

Теміров Ю. Т.

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, Донецький національний університет (Україна, Донецьк), yuriy.temirov@gmail.com;

Прихненко М. І.

студент історичного факультету, Донецький національний університет (Україна, Донецьк), mprikhnenko@gmail.com

КОНЦЕПЦІЯ “БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ” У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ТОНІ БЛЕРА

Проаналізовано особливості концепції “безпеки особистості” у зовнішній політиці Тоні Блера. Мета дослідження – з'ясувати сутність концепції, зміст та наслідки її впливу на зовнішню політику урядів Т. Блера. Виявлено, що на основі ідеології “третього шляху” новими лейбористами було сформовано оригінальну модель зовнішньої політики. Однією з особливостей даної ідеології був моралізм який “вмонтовується” в зовнішньополітичну стратегію блеризму через “доктрину міжнародного співтовариства”. Саме моралізм впливає на формування концепції “ліберального інтервенціоналізму”. Логіка ідеології та практики блеризму підводить до кількох обов'язкових висновків: уряд не має вибору, зовнішня політика повинна бути етичною, демократичні країни не можуть здійснювати неетичну зовнішню політику; тільки послідовне здійснення моралістської стратегії дозволяє уникнути звинувачень в подвійних стандартах.

Ключові слова: безпека особистості, блеризм, моралізм, гуманітарна інтервенція.

Із закінченням холодної війни відбувається радикальна трансформація міжнародних відносин, а також загроз міжнародній безпеці. Не зважаючи на те, що держави та об'єднання держав залишаються ключовими суб'єктами світової політики, а концепція національної безпеки все ще домінує в теорії та на практиці, в діяльності міжнародних інституцій та зовнішній політиці окремих країн поступово утверджується ідея “безпеки особистості” (human security). На зміну загрози прямого військового зіткнення наддержав із застосуванням зброї масового знищення, яка панувала в період холодної війни, прийшли локальні конфлікти на етнічному та релігійному підґрунті, розповсюдження зброї та технологій зброї масового знищення, економічні негаразди та бідність, торгівля людьми, гуманітарні та екологічні катастрофи. Вказані виклики міжнародній безпеці загрожують не тільки (а може й не стільки) державам, скільки конкретним людям.

Теорія безпеки відреагувала на еволюцію реалій спочатку формуванням так званого “широкого підходу” (насамперед “Копенгагенська школа”, Б. Бузан та О. Вейвер), який протиставляється традиційному “вузькому підходу”, а потім й появою в 90-ті роки ХХ ст. низки підходів, об'єднаних назвою “критичні теорії безпеки” (передусім “Валійська школа”, К. Бут, Р. В. Джонс, Н. Вілер). Методологічно зв'язок між “критич-

Збірник наукових праць “Гілея: науковий вісник”